

การเปลี่ยนแปลงของฟ้อนผู้ไทยในการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

THE VARIATION OF FON PHU-THAI IN CULTURAL TOURISM

17

อุษณีย์ พอปุตรดี*

ดร.วุฒิพงษ์ ไรจน์เชษมศรี**

ดร.อาคม เสงี่ยมวิบูล**

บทคัดย่อ

การฟ้อนของชาวผู้ไทยมีต้นกำเนิดจากวิถีการดำรงชีวิต ของคนในชุมชน ที่ได้สร้าง และสั่งสม จนก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของกลุ่มชนขึ้นมา การฟ้อนผู้ไทยใช้ฟ้อนในโอกาสงานบุญประเพณี งานรื่นเริงต่างๆ หรือแสดงความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อชุมชนมีการปรับตัวไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม มีการการนำศิลปวัฒนธรรมของตนเองมาปรับใช้ ให้เกิดประโยชน์แก่การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ทางนาฏศิลป์ของชาวผู้ไทยและความเปลี่ยนแปลงของฟ้อนผู้ไทยในการนำไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมโดยศึกษาจากกลุ่มชาติพันธุ์ชาวผู้ไทยที่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งทางศิลปวัฒนธรรมใน 4 จังหวัด คือกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนมและมุกดาหาร ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้รู้ จำนวน 12 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 9 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 21 คน ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตแล้วนำข้อมูลต่างๆ มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้าวิเคราะห์แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่าในแต่ละชุมชนของชาวผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร มีเอกลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยมีทั้งที่คล้ายคลึงกันและที่แตกต่างกัน ดังนี้

เอกลักษณ์ของฟ้อนผู้ไทยของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ ท่าฟ้อนเป็นท่าฟ้อนที่ได้ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ในแบบฉบับของวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เดิม เช่น การตะเต้าไปข้างหน้าก่อนก้าวเท้า การทรงตัว โดยการทิ้งน้ำหนักของร่างกายที่ขาทั้งสองข้างและเน้นการม้วนมือก่อนเปลี่ยนท่าฟ้อน

เอกลักษณ์ของฟ้อนผู้ไทยของชาวผู้ไทย วาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร จะเป็นการฟ้อนการตีบท สีส่าฟ้อนแบบของนาฏศิลป์ไทย ดังจะเห็นได้จากการลักษณะการกระดกเท้า การผายมือ เกิดจากการที่ผู้นำของการฟ้อนได้ไปศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทย และได้นำกลับมาปรับใช้ในการประดิษฐ์ท่าฟ้อนเพิ่มจากเดิม

เอกลักษณ์ของฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร จังหวัดนครพนม เป็นลักษณะฟ้อนคู่ชาย ลักษณะของลำตัวจะโอนเอนไปตามมือและขา เรือนแบบการลู่ลมของต้นมะพร้าวที่โอนเอนไปตามกระแสลม สร้างสมดุลของท่าฟ้อนโดยการย่อขา เน้นความแข็งแรงของผู้ฟ้อนชาย ส่วนผู้ฟ้อนหญิงเน้นความอ่อนหวานอ่อนช้อย และเป็นลักษณะการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง

* นักศึกษา สาขาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เอกลักษณ์ของฟ้อนผู้ไทยของชาวผู้ไทย บ้านภู จังหวัดมุกดาหาร เป็นท่าฟ้อนที่ได้รับการสืบทอดมาจากท่าฟ้อนในอดีต พร้อมกับส่วนที่เพิ่มเติม ส่วนที่คงความดั้งเดิมไว้คือ การแตะเท้าไปข้างหน้าก่อนที่จะก้าวหน้า ที่เรียกเป็นศัพท์ว่า “การขยับเท้า” และการเพิ่มเติมได้แก่การเพิ่มเติมท่าฟ้อนเข้ามา

จากการนำเอกลักษณ์ของการฟ้อนทั้ง 4 ชุมชนมาวิเคราะห์พบว่ามีลักษณะบางอย่างที่มีร่วมกัน คือ การฟ้อนจะต้องอาศัยการเคลื่อนไหวของร่างกายที่สัมพันธ์กัน เช่น การเอียงศีรษะและลำตัวจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสัมพันธ์กับการก้าวเท้าแบบไขว้ ตลอดจนการขยับเท้า การเปลี่ยนถ่ายน้ำหนักเมื่อขณะยกเท้า การวางเท้าแบบเต็มเท้าและการเปิดส้นเท้าปลายเท้าส่งน้ำหนัก ทั้งนี้เพื่อให้การโน้มตัวมีความสวยงามความอ่อนหวานอ่อนช้อย และสร้างสมดุลในการทรงตัวของร่างกาย

โดยสรุปหน้าที่หลักของการฟ้อนทั้ง 4 ชุมชนผู้ไทยมีการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของการฟ้อน รวมถึงหน้าที่ของฟ้อน ซึ่งแต่เดิมก็เพื่อใช้ในโอกาส งานบุญประเพณีของชุมชน และใช้ในโอกาสงานรื่นเริงต่างๆ หรือเพื่อแสดงความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กลุ่มชนของตนเอง แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรม การฟ้อนผู้ไทยก็มีการปรับตัว เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมสามารถตอบรับกับวิถีชีวิตของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของศิลปวัฒนธรรม

ABSTRACT

The dances of Phuthai people originated from the ways of life of the people within the community which have been created and accumulated until they become the unique identities of the community. The Phuthai dances are used in merit making festivals, entertainments, or paying homage to the holy things. When the community has to adapt itself in accordance with the socio-economical change, the culture is brought out, with some adaptations, for the community's benefit through arts and cultural tourism

This qualitative study aimed at examining the dancing arts characteristics of the Phuthai people and the changes of the Phuthai dances in arts and cultural tourism. The dominant cultural conservative groups in 4 provinces--- Kalasin, Sakon Nakhon, Nakhon Phanom, and Mukdaha, were chosen for the study. The informants included: 12 key-informants, 9 casual informants, and 21 general informants. Field data were collected through interviews and observations. The data were checked for their accountability with triangulation technique, analyzed in accordance with the given objectives, and the results of the study were presented in a descriptive analytical format.

The results of the study showed that the Phuthai dancing characteristics in each Phuthai community of the 4 provinces Kalasin, Sakon Nakhon, Nakhon Phanom, and Mudahan, were both similarities and differences as follow.

At Ban Khok Kong village, Kalasin province, the Phuthai dancing patterns were of new creations, modeling after Kalasin Dramatic College's choreography, but still keeping the old characteristics, such as touching the foot forward before stepping, balancing the weigh of the body upon two feet, and closing the hands before the change of the dance posture.

The phuthai dances at Warichphum, Sakon Nakhon, a kind of text interpretation dance, belongs to Thai classical style which shown through fore-foot lifting, hand-opening. This due to the leader of the group learnt the Thai classical dances and created some new dance patterns into that dance style.

The Phuthai dances at Renu Nakhon, Nakhon Phanom province, a male-female duet dance, the body moved in accordance with hand and leg movements, comparable to the coconut tree swaying against the wind. The

male dancer made the balance by lowering down the legs for strength, whereas the female dancer focused on graces in courting dances.

At Ban Phu village, Mukdahan province, dancing patterns were passed over from their own traditional dances with some additions. The old dance pattern that was still maintained was touching the foot forward before stepping; this practice was called “kan khayen thao.” The adding parts were new dancing styles.

As a whole, it was found that the characteristics of dancing styles of 4 communities shared some aspects. These were the relationship among the parts of the body, such as head and body bent in the same direction and related to cross-foot stepping, as well as foot motion, transferring the body weight during foot lifting, full-foot placing and hind-foot opening, allowing the fore-foot for weight sending. These motions made the body movements beautiful, grace, and body balance.

In conclusion, originally the function of the dances in 4 Phuthai communities was performed for the traditional festivals and entertainments, or for the beliefs in sacred things within each community. When the tourism arises along with change of the culture, the Phuthai dances have to adapt themselves for the practical benefit in accordance with the ways of life of the people who are the owners of the arts and culture.

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบเฉพาะที่อาศัยศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อจูงใจ เป็นการเข้าไปสัมผัสกับศิลปะ ประเพณี ทัศนคติ และแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมนั้นๆ เป็นการเดินทางเพื่อศึกษาและเรียนรู้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และเทศกาลงานประเพณีต่างๆ ทั้งที่มีมานานแล้วและที่จัดขึ้นเป็นการเฉพาะโดยอาศัยแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ชนชาวไทยมีวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่เด่นชัดเป็นของตนเอง มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์เฉพาะและได้นำเอาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านี้มาเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เปิดให้นักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกเข้าไปสัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมต่างๆ โดยเฉพาะชุดการแสดงทางนาฏศิลป์ที่จัดเตรียมไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นตัวส่งเสริมทำให้การท่องเที่ยวของชาวไทยมีความโดดเด่น เหตุเพราะพ็องกุไทย เป็นศิลปะการพ็องรำที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม เป็นการพ็องรำในรูปแบบของชาวบ้านสืบทอดภูมิปัญญามาแต่สมัยบรรพบุรุษ เพื่อใช้ในพิธีกรรมความเชื่อวิถีตามแบบของตนมานำเสนอ ฉะนั้นกิจกรรมการจัดการแสดงพ็องจึงเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจและซาบซึ้งในการจัดการการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทย

จากการที่ชุมชนสนองตอบนโยบายทางด้านการท่องเที่ยว สิ่งที่เป็นผลสืบเนื่องคือนาฏศิลป์ของชาวไทย ได้รับการส่งเสริมและถูกใช้เป็นจุดขายเพื่อให้การท่องเที่ยวของชาวไทยมีความโดดเด่น ประกอบกับวิวัฒนาการทางสังคมทำให้พ็องกุไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบ ท่ารำ คุณค่า ความหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพ็องกุไทยในการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผลจากงานวิจัยจะสร้างให้เกิดความเข้าใจ เหตุปัจจัย การเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพ็องกุไทย เพื่อให้ตอบสนองต่อวิถีใหม่ อันจะเป็นกรณีศึกษาสำหรับชุมชน หรือองค์กรต่างๆ เป็นข้อพิจารณาในการจัดการ การดำเนินการ การใช้นาฏศิลป์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสม สามารถคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์การพ็องที่แสดงตัวตนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

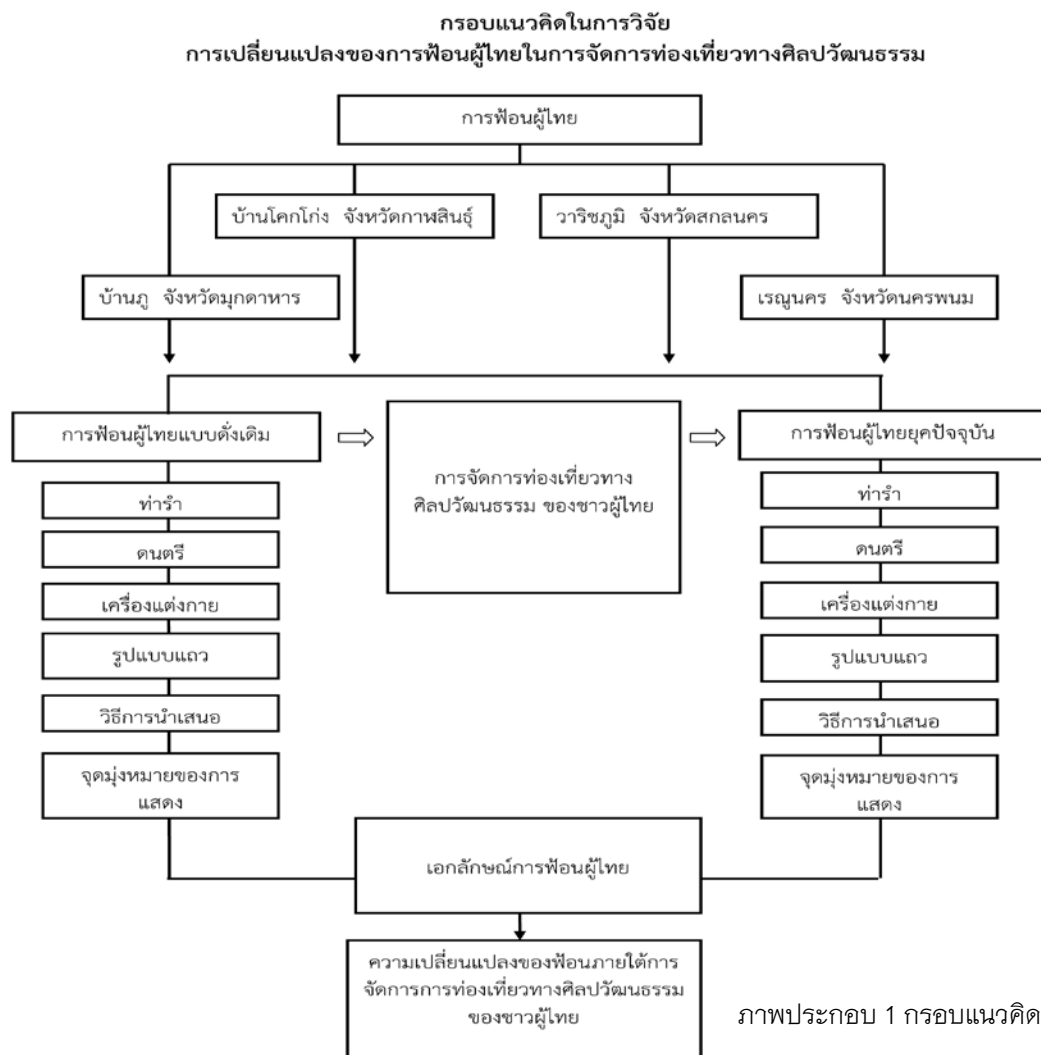
ความมุ่งหมายของการวิจัย

ความมุ่งหมายของงานวิจัยคือ เพื่อศึกษาเอกลักษณ์การฟ้อนผู้ไทย และความเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบด้านต่างๆ ของฟ้อนผู้ไทย เมื่อชุมชนผู้ไทยนำนาฏยศิลป์ไปใช้เพื่อให้สามารถตอบรับกับวิถีชีวิตในปัจจุบันและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ได้กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึงการคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์ จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุม ประชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเดิน การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้

จากหลักการดังกล่าวผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยศึกษา วิเคราะห์ถึงส่วนประกอบสร้างการฟ้อนของแต่ละกลุ่มชน เพื่อให้สามารถอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงของการฟ้อนผู้ไทยได้อย่างครอบคลุม โดยสร้างเป็นแผนผังกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการการศึกษาเอกลักษณ์ทางนาฏศิลป์ของชาวไทย การใช้ นาฏศิลป์เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของพ่อนชาวไทยภายใต้เงื่อนไขการจัดการท่องเที่ยวทาง ศิลปวัฒนธรรม พื้นที่ในการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพ่อนชาวไทยในการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัยเลือกศึกษาชาวไทยในเขตจังหวัดนครพนม สกลนคร และจังหวัดกาฬสินธุ์และมุกดาหารเป็นกรณีศึกษาโดยมีเกณฑ์ในการเลือกจาก เป็นชุมชนชาวไทยที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีการใช้พ่อนชาวไทยในกิจกรรมท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีการดำเนินงานไม่ต่ำกว่า 5 ปี จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัย เลือกศึกษาประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยมีเกณฑ์คัดเลือกจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวทางด้านการจัดการแสดง ซึ่งได้มาจากการ โดยเลือกแบบเจาะจง โดยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย ส่วนราชการในระดับจังหวัดสำนักงานวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมระดับอำเภอ ปราชญ์ท้องถิ่น ชำราชการบ้านาญ ผู้นำชุมชน
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วย ครู นักเรียน ในชุมชนสมาชิกกลุ่มกิจกรรมผู้ประกอบการ
3. กลุ่มผู้สนับสนุน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าอาวาสวัด ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการเขตการศึกษาและหัวหน้าสภาวัฒนธรรมอำเภอ นักท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับ คือ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย สร้างเครื่องมือในการวิจัยเบื้องต้น นำเสนอเครื่องมือในการวิจัยกับอาจารย์ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ความถูกต้องด้านโครงสร้าง และความตรงด้านเนื้อหา ตลอดจนความเหมาะสมของภาษาและการใช้ถ้อยคำ ซึ่งได้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มบุคลากร ประเภทกลุ่มผู้นำในการจัดการ กลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
2. แบบสัมภาษณ์ชนิดที่ไม่มีโครงสร้าง จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้รู้ ในการดำเนินการในแต่ละกลุ่มที่จัดการพ่อน
3. แบบสังเกตชนิดมีไม่มีส่วนร่วม ใช้ในการสังเกตบุคลากร กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ร่วม
4. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้บันทึกเหตุการณ์ บันทึกภาพเพื่อประกอบข้อมูลภาคสนามให้สมบูรณ์

วิธีรวบรวมข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บและรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
 - 1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลด้านเอกสาร ดังนี้
 - 1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพ่อนของชาวไทย
 - 1.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทย
 - 1.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับบริบทพื้นที่ที่ศึกษา ด้านวิถีชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

1.1.4 หลักการ ทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีการจูงใจ ทฤษฎีจัดการเชิงสถานการณ์ (Contingency theory) ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม รวมถึงหลักการ ทฤษฎีทางนาฏศิลป์ ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ (Choreography) ทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหว (Kinesthetics) หลักการการใช้พลังเพื่อการแสดงนาฏศิลป์ นำมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

1.2 ข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยเลือกชุมชนกลุ่มเป้าหมายโดยมีเกณฑ์พิจารณาจาก ชุมชนที่มีการแสดงฟ้อนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แล้วจึงลงพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลเชิงลึก โดยใช้วิธีเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การบันทึกภาพ จากพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา

2. การจัดทำข้อมูล จากรวบรวมข้อมูลทั้งด้านเอกสารและงานภาคสนาม โดยลำดับขั้นตอนดังนี้

2.1 จำแนก จัดกลุ่มข้อมูลตามความมุ่งหมาย

2.2 ตรวจสอบความถูกต้องและความพอเพียงของข้อมูล

3. การวิเคราะห์ผล โดย การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การเปรียบเทียบข้อมูลเอกสารและงานภาคสนามเพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย

4. สรุปผลและรายงานการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. เอกลักษณะในการฟ้อนผู้ไทย

จากการศึกษาการฟ้อนผู้ไทยของกลุ่มชนชาวผู้ไทยในจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร จะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีความต่างในการคิดประดิษฐ์ท่าฟ้อน แต่ในความแตกต่างก็มีลักษณะร่วมที่เหมือนกันอยู่ในลีลาท่าฟ้อน สามารถอธิบายตามประเด็นได้ดังนี้

เอกลักษณ์ร่วมของการฟ้อนผู้ไทย ทั้ง 4 กลุ่ม

เมื่อนำการออกท่าฟ้อนมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน พบว่าในการฟ้อนของแต่ละที่จะมีองค์ประกอบการจัดท่ารูปแบบกระบวนการท่ามีลักษณะร่วม คือการฟ้อนผู้ไทยเป็นการฟ้อนในเพลงที่มีจังหวะช้า เน้นความอ่อนหวาน การเคลื่อนไหวจะต้องพลิ้วไหวและต่อเนื่อง โดยจะต้องอาศัยการเคลื่อนไหวของร่างกายที่สัมพันธ์กัน การเอียงศีรษะจะเป็นไปในทิศทางเดียวกับการเอียงของลำตัว ซึ่งการเคลื่อนไหว ดังกล่าวจะต้องสัมพันธ์กับการก้าวเท้าแบบไขว้ ลักษณะของลำตัวจะเอียงตามเท้าที่ก้าวไขว้ การวางตำแหน่งของเท้า ก้าวชิดก้าว การก้าวไขว้ การยกเท้า การขยับเท้า การเปลี่ยนถ่ายน้ำหนักเมื่อขณะยกเท้า การวางเท้าแบบเต็มเท้าและการเปิดส้นเท้าปลายเท้าส่งน้ำหนัก เพื่อให้การโน้มตัวมีความสวยงามความอ่อนหวาน และสร้างสมดุลในการทรงตัวของร่างกาย

ด้วยปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นไปตามวิวัฒนาการของสังคมนั้นๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลให้เกิดเอกลักษณ์ทางการฟ้อนของกลุ่มตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถสรุปเอกลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยจำแนกตามกลุ่มชนได้ดังนี้

เอกลักษณ์เฉพาะการฟ้อนผู้ไทยบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะของท่าฟ้อนในจึงมีความใกล้เคียงกับท่าฟ้อนผู้ไทยกาฬสินธุ์ในแบบฉบับของวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ประยุกต์ผสมผสานกับท่า รำเชิงของอีสาน โดยมีรูปแบบการฟ้อนที่ช้าตามจังหวะดนตรี ทำให้การเคลื่อนไหวการฟ้อนช้าไปด้วย แต่ยังคงเอกลักษณ์ของจังหวะเท้าที่เป็นการขยับเท้า เตะเท้าไปข้างหน้าก่อนก้าวเท้า มีการทรงตัวโดยการใช้น้ำหนักของร่างกายที่ขาทั้งสองข้าง และการวาดมือของการฟ้อน จะเน้นการม้วนมือก่อนในการเปลี่ยนท่าฟ้อนเช่นในยุคดั้งเดิม ที่เน้นการม้วนมือและหักข้อมือในการฟ้อน

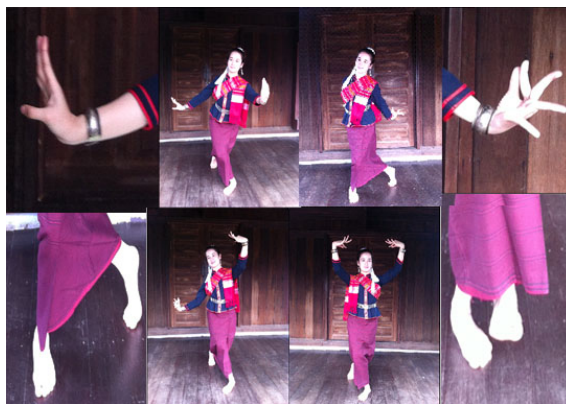

ภาพประกอบ 1 ลักษณะการใช้ร่างกายในการฟ้อนผู้ไทยบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์

มีการเคลื่อนไหวที่ปรับเปลี่ยนให้ชัดเจนมากขึ้นตามจังหวะดนตรี ลีลาอ่อนช้อยขึ้น การจัดขบวนแถวการจัดแถวจากแถวตอนเป็นแถวหน้ากระดาน 2 แถว ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการฟ้อน ไม่มีการแปรแถว จะฟ้อนตามลำดับท่าฟ้อนไปจนจบเพลง จะไม่กลับมาฟ้อนท่าเดิมซ้ำอีก

เอกลักษณ์เฉพาะการฟ้อนผู้ไทยบ้านภู จังหวัดมุกดาหาร

ท่าฟ้อนจะมีท่าฟ้อนที่ใกล้เคียงกับท่าฟ้อนในยุคดั้งเดิมแต่จะเพิ่มลีลาการฟ้อนที่ชัดเจนและกระบวนท่าที่มากขึ้น อีกทั้งความอ่อนช้อยตามกระแสนิยมของผู้ชม โดยส่วนที่คงความดั้งเดิมไว้คือการ ขยับเท้าและเพิ่มการยกเท้า การก้าวเท้าเข้ามาเพื่อความสวยงามของท่าฟ้อน มีการวาดมือการใช้จีบและการวาดแขนเข้ามาในท่าฟ้อน

ภาพประกอบ 2 ลักษณะการใช้ร่างกายในการฟ้อนผู้ไทยบ้านภู จังหวัดมุกดาหาร

ทุกครั้งก่อนการเริ่มฟ้อนและการเปลี่ยนท่าจะมีการกลับมาใช้ท่าที่ 1 ในการฟ้อนเป็นท่าเชื่อม ทั้งนี้เพื่อเป็นการควบคุมจังหวะและความพร้อมเพรียงในกลุ่มผู้ฟ้อนฟ้อนด้วยกัน เปลี่ยนการจัดแถวจากแถวตอนเป็นแถวหน้ากระดาน 2 แถว เพื่อให้หน้าท่งเกี่ยวสามารถมองเห็นการแสดงได้ทั่วถึง มีการกำหนดจุดออก-จุดเข้าเมื่อเริ่มต้นและจบมีการแปรแถว

เอกลักษณ์การฟ้อนผู้ไทยวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

ท่าฟ้อนจะฟ้อนตามบทร้องหรือที่เรียกว่าการตีบท และมีการใช้มือเท้า และลำตัว แบบของนาฏศิลป์ไทย ดังจะเห็นได้จากการลักษณะการกระดกเท้า การผายมือ และในท่าไทยช้อย ที่มาจากท่าตัวเรา ในภาษาท่าของนาฏศิลป์ไทย โดยได้รับอิทธิพลดังกล่าวจากการที่ผู้นำของการฟ้อนได้ไปศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทย และได้นำกลับมาปรับใช้ในการประดิษฐ์ท่าฟ้อนเพิ่มจากเดิม

ภาพประกอบ 3 ลักษณะการใช้ร่างกายในการฟ้อนผู้ไทยวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

เนื่องจากฟ้อนผู้ไทยวาริชภูมิเป็นการฟ้อนแบบตีบทที่ออกลีลาท่าทางตามคำร้อง เป็นเหตุให้จึงมีการออกท่าฟ้อนบางท่าซ้ำกันหลายรอบเพื่อให้สอดคล้องกับคำร้อง มีการจัดแถวแบบคู่ขนาน เคลื่อนขบวนจากประตูสู่ลานพิธี มีการแปรแถวแบบงูตกหาง และตามด้วยการฟ้อนตีบทเมื่อมีเนื้อร้องในเพลงประกอบการฟ้อน

เอกลักษณ์เฉพาะการฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร จังหวัดนครพนม

การฟ้อนของภูไทยเรณูนคร จะเป็นการฟ้อนคู่ชายหญิง แสดงความอ่อนช้อยของเพศหญิงและความแข็งแกร่งของเพศชาย ลักษณะลีลาในการฟ้อนเป็นการเกี่ยวพาราสี การโน้มตัว เอียงตัว จะโอนเอนไปตามมือและขา เลียนแบบการลู่ลมของต้นมะพร้าวที่โอนเอนไปตามกระแสลม การใช้ส่วนของลำตัวของผู้ฟ้อนหญิง จะสัมพันธ์กันกับการใช้มือและแขนเป็นตัวกำหนดลักษณะและทิศทางของการเคลื่อนไหวของลำตัว

ภาพประกอบ 4 ลักษณะการใช้ร่างกายในการฟ้อนชาย ผู้ไทยเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ในฟ้อนผู้ชาย การเคลื่อนไหวต้องรักษาสสมดุลของลำตัว เพราะท่าฟ้อนของผู้ฟ้อนชายส่วนใหญ่ จะเป็นท่ายกเท้า ใช้มือในลักษณะการม้วนข้อมือ การการเคลื่อนไหว สื่อให้เห็นถึงความแข็งแรง เช่น การกำมือ หรือการหักนิ้วชี้เข้าหาฝ่ามือ คล้ายการจีบมือ และท่าฟ้อนแต่ละท่าถูกถ่ายทอดออกมาจากจินตนาการของผู้ฟ้อน ที่เน้นความแข็งแกร่งของผู้ฟ้อนชาย

ภาพประกอบ 5 ลักษณะการใช้ร่างกายในการฟ้อนหญิง ผู้ไทยเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ผู้ฟ้อนหญิงเน้นความอ่อนหวานอ่อนช้อย และที่สำคัญคือมีการฟ้อนคู่ที่มีลักษณะการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง ผวนกับการโชว์เดี่ยวของผู้ฟ้อนชายที่ฟ้อนโชว์เพื่อแสดงออกถึงความแข็งแกร่งของพลังกำลัง เพื่อให้หญิงที่ตนเกี่ยวพาราสีนั้นชื่นชอบตน

2. ความเปลี่ยนแปลงของฟ้อนชาวผู้ไทยในการนำนาฏศิลป์ไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

ความเปลี่ยนแปลงของการฟ้อนชาวผู้ไทยมีเหตุปัจจัยสนับสนุนหลายประการ อาทิ ทัศนคติของชุมชน เงื่อนไขด้านเวลา การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร การศึกษา การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม นักท่องเที่ยว และปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด คือ นโยบายแห่งรัฐ นโยบายการจัดการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาในแต่ละพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ดังนี้

บ้านโคกก่อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

เดิมการฟ้อนผู้ไทยของชาวบ้านโคกก่อ เป็นการฟ้อนในโอกาสบุญประเพณีต่างๆของชุมชน เช่น ต้อนรับผ้าป่า งานบุญผะเหวด บุญบั้งไฟ และใช้ในโอกาสงานรื่นเริงต่างๆ จุดมุ่งหมายนั้น ได้ใช้การฟ้อนผู้ไทยเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์สามัคคี และความรื่นเริงของคนชุมชน ท่าฟ้อนเดิมก่อน พ.ศ. 2535 เป็นท่าที่ไม่เป็นท่าตายตัว รำตามที่ผู้ฝึกซ้อมจดจำได้ในการฟ้อนแต่ละครั้งจึงอาจมีท่าที่ไม่เหมือนกัน ส่วนดนตรีประกอบก็บรรเลงตามแต่ที่ผู้เล่นในครั้งนั้นๆจะเล่นได้ ส่วนเครื่องดนตรีก็จะมีแคนเป็นหลัก ไม่มีลายเพลงแน่ชัด

ภาพประกอบ 6 กระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยบ้านโคกก่อ จังหวัดกาฬสินธุ์ แบบดั้งเดิม

พ.ศ.2535 เมื่อหน่วยงานของรัฐได้นำนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม รัฐได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาบ้านโคกก่อให้เป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวได้มีการส่งเสริมวิชาชีพ สินค้า อาหาร และโฮมสเตย์ร่วมมือกับทางสถานศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ให้เข้าไปในชุมชนบ้านโคกก่อ เพื่อเข้าไปฝึกสอนโดยปรับกระบวนท่ารำซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฟ้อนผู้ไทยในหมู่บ้าน มีการกำหนดรูปแบบท่าฟ้อนอย่างชัดเจน บรรเลงเพลงผู้ไทยกาฬสินธุ์ และได้รับการพัฒนามีท่าทั้งหมด 9 ท่า รูปแบบแถวเป็นแถวตอน 3 เปลี่ยนเป็นแถวหน้ากระดาน 2 แถว มีการ

กำหนดจุดเข้าออก มีการแปรแถวแบบนั่งและยืน ส่วนลายเพลงบรรเลงเปลี่ยนเป็นลายเพลงผู้ไทยประยุกต์

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแต่เดิมสวมเสื้อแขนยาวสีดำ คอตั้ง คอเสื้อใช้ผ้าขัดขลิบริมสาบเสื้อ ผ้าถุงมัดหมี่ตามแต่จะหาได้ สไบผ้าขัดสีแดง ผมนรวบตั้งโพกผ้าแพรมน และได้รับรับการพัฒนาปรับเปลี่ยนเป็นเสื้อแขนบอกลายขลิบด้วยผ้าสีแดงบริเวณชายคอเสื้อและแถบกระดุมด้านหน้าและแขนเสื้อทั้งสองข้าง แต่งด้วยผ้าลายแพรวาวบริเวณรอบคอและผ่าอกลงมาจนถึงชายเสื้อ ผ้าถุงสีน้ำเงินมัดหมี่ยาวกรอมเท้า ผ้าสไบแพรวาวสีแดงพาดไหล่ซ้ายเครื่องประดับคอ แขนเป็นเครื่องประดับเงิน

ภาพประกอบ 7 กระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ แบบปรับปรุงใหม่

การฟ้อนผู้ไทยของชุมชนบ้านโคกโก่งถูกใช้ในฐานะของสิ่งที่แสดงตัวตนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ภายใต้ชื่อ “หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง” ที่แสดงให้ผู้มาท่องเที่ยวในชุมชนได้รับรู้และเกิดความประทับใจ

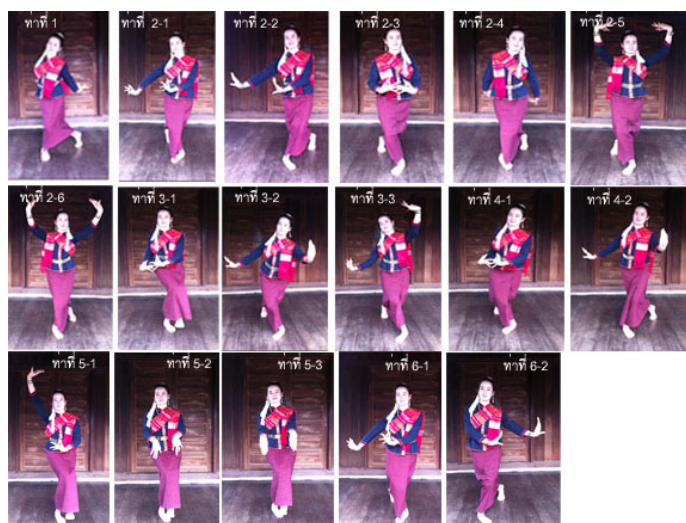
บ้านภู อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

เดิมการฟ้อนผู้ไทยของชาวบ้านภู เป็นการฟ้อนในโอกาสบุญประเพณีต่างๆของชุมชน เช่น ต้อนรับผ้าป่า งานบุญผะเหวด บุญบั้งไฟ และใช้ในโอกาสงานรื่นเริงต่างๆ มีท่าฟ้อนที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนเอง การออกแบบท่าฟ้อนขึ้นอยู่กับการจินตนาการผู้นำฟ้อนเป็นหลัก จากการที่บ้านภูมีภูมิทัศน์ภูเขาที่สวยงาม ภาครัฐจึงเข้าไปสนับสนุนและพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวในลักษณะโฮมสเตย์ โดยทางจังหวัดได้ให้การสนับสนุนในหลายได้จึงทำให้ได้รับรางวัลดีเด่น ในหลายด้านเช่น ชุมชนตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียง รางวัลกินรีทองคำ เป็นต้น เป็นเหตุให้ผู้นำฟ้อน (ปราชญ์ท้องถิ่น) ได้เรียนรู้รูปแบบการฟ้อนจากที่ต่างๆ จึงได้นำมาปรับท่าฟ้อนให้เกิดความชัดเจน เพื่อนำมาใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน

ภาพประกอบ 8 กระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยบ้านญ จังหวัดมุกดาหาร แบบดั้งเดิม

เพื่อสร้างความน่าสนใจดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงมีการเปลี่ยนแปลงท่าฟ้อนผู้ไทย ก่อนปี พ.ศ.2547 เดิมท่าฟ้อนเป็นท่าที่ไม่มีท่าตายตัว รำตามที่ผู้ฝึกซ้อมจดจำได้ในการฟ้อนแต่ละครั้งจึงอาจมีท่าไม่เหมือนกัน คนตรีมีแคนเป็นหลัก บรรเลงเพลงไม่มีลายเน้ชัดขึ้นอยู่กับคนเล่น รูปแบบแถวเป็นแถวตอน 2 แถว ฟ้อนอยู่กับที่ และเดินเป็นแถวในขบวนแห่บั้งไฟ ชุดการแสดงเสื้อแขนกระบอกสีกรมท่า ผ่าถุง ผ้ามัดหมี ตามแต่จะหาได้ สไบนำผ้าขาวม้าพาดที่ไหล่ขวาเครื่องประดับ นำดอกไม้ตามแต่จะหาได้นำมาร้อยเป็นสร้อยคอ สะพายกระติบข้าว

ภาพประกอบ 9 กระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยบ้านญ จังหวัดมุกดาหาร แบบปรับปรุงใหม่

ภายหลังปี พ.ศ. 2547 มีการจัดรูปแบบท่าฟ้อนมีทั้งหมด 6 ท่า บรรเลงเพลงลายผู้ไทยกาฬสินธุ์ รูปแบบแถวหน้ากระดาน 2 แถว มีการกำหนดจุดเข้าออก มีการแปรแถวในบางครั้งที่แสดง เสื้อสวมเสื้อสีดำหรือสีน้ำเงินแขนกระบอก ขลิบด้วยผ้าสีแดงบริเวณชายคอเสื้อและแถบกระดุมด้านหน้าและแขนเสื้อทั้งสองข้าง ผ่าถุงสีแดงลายชั้นยาวกรอมเท้า สไบผ้าขิดสีแดง เครื่องประดับ สร้อยคอ แขน ขา เข็มขัดเป็นเครื่องประดับเงิน หรือเท่าที่ผู้ฟ้อนจะหาได้ ทรงผม มวยผมและประดับด้วยดอกไม้ฝ่ายขาว ด้วยเหตุที่หนองสูงถือได้ว่าเป็นอำเภอชุมชนของชาวผู้ไทย และบ้านผู้มีวัฒนธรรมของชาวผู้ไทที่เด่นชัดที่สุด จึงทำให้การฟ้อนผู้ไทยของชาวบ้านญ ได้มีผู้ว่าจ้างออกงานนอกชุมชน หรือเข้าร่วมงานระดับจังหวัด

อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

การฟ้อนผู้ไทย อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เป็นการฟ้อนเพื่อบวงสรวงศาลเจ้าปู่เหล็ก ซึ่งคนในชุมชนปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี เพื่อแสดงถึงความรักชาติของคนในชุมชน และมีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก

ภาพประกอบ 10 กระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร แบบดั้งเดิม

ทางภาครัฐจึงเล็งเห็นโอกาสดังกล่าว จึงสนับสนุนจัดการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของอำเภอวาริชภูมิ ให้เป็นการจัดงานประจำปีและเป็งานประเพณีที่จัดยิ่งใหญ่ขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยงานจะแบ่งเป็นสองช่วง ภาคกลางวันและกลางคืน งานช่วงกลางวันจะมีขบวนแห่ซึ่งประกอบด้วยขบวนของคนแต่ละชุมชน ซึ่งมีความหลากหลาย ทั้งการฟ้อน ดนตรี การนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ในรูปขบวน ของแต่ละชุมชน ส่วนในช่วงกลางคืนจุดที่สำคัญที่สุดอยู่ก็คือการฟ้อนผู้ไทยบวงสรวงศาลเจ้าปู่เหล็ก เป็นช่วงเวลาที่ดีดูความสนใจของผู้คนที่อยู่ในบริเวณงานจะมารวมตัวกัน ณ ลานบวงสรวง บนลานการฟ้อนบวงสรวง มีการจัดพื้นที่ให้ผู้ชมสามารถนั่งกับพื้นเพื่อชมการฟ้อนได้โดยรอบ และจัดการนั่งชมแบบมี “พาข้าวแลง” จึงเป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของการฟ้อนผู้ไทย อำเภอวาริชภูมิ พ.ศ. 2496 เดิมมีท่าฟ้อนทั้งหมด 4 ท่า ดนตรีประกอบ คือกลอง แคน และพั้งฮาด หลังจากนั้น พ.ศ. 2501 จนถึงปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาท่าฟ้อน มีท่าหลัก 4 ท่า ท่าตีบท 19 ท่า มีการเปลี่ยนแปลงท่าฟ้อน ในช่วงตีบทตามบทร้อง บางส่วน ท่าเชื่อม 2 ท่า เพิ่มท่าอีก 1 ท่า ในช่วงการแปรแถวออกจากลานแสดง ดนตรีประกอบใช้พืฒเป็นเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลง กลอง แคน พั้งฮาด ประกอบ มีกำหนดทางเข้าออก ยืนประจำจุด

ภาพประกอบ 11 ส่วนหนึ่งของกระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร แบบปรับปรุงใหม่

ส่วนเสื้อผ้าเดิมเป็นเสื้อแขนกระบอกยาวสีดำ หรือสีกรมท่าขลิบด้วยผ้าสีแดงที่บริเวณคอเสื้อแขนเสื้อ ชายเสื้อและบริเวณแถบกระดุม กระดุมทำมาจากเงินและสตาจ์แดง นุ่งผ้าถุงยาวต่อตีน ปัจจุบันเสื้อแขนกระบอกแขนยาวสีดำ หรือสีกรมท่า ขลิบด้วยผ้าสีแดงที่บริเวณ คอเสื้อ แขนเสื้อ ชายเสื้อและบริเวณแถบกระดุม กระดุมทำมาจากเงินและสตาจ์แดง นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้าต่อตีน (ต่อเชิงผ้าถุง) พาดสไบทำมาจากผ้าพื้นเมืองสีแดงบริเวณไหล่ซ้าย เครื่องประดับสร้อย กำไลข้อมือ ทำมาจากลูกปัดหรือไข่มุก ทรงผมเกล้าผมมวยสูงกลางศีรษะมีอุบะทำด้วยดอกไม้พลาสติก ห้อยบริเวณด้านขวามือ ดังนั้นงานประเพณีบวงสรวงศาลเจ้าปู่เหล็ก การพ้อนผู้ไทย อำเภอมหาชัยภูมิ ไม่เป็นเพียงการปฏิบัติด้วยความเชื่อศรัทธา ความสำคัญนอกจากจะเป็นพ้อนเพื่อบวงสรวงแล้ว การพ้อนยังทำหน้าที่เป็นสื่อที่ส่งสารถึงผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องงานให้เห็นถึงความศรัทธาของคนในชุมชนที่มีต่อเจ้าปู่เหล็ก

อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

ชาวผู้ไทยเรณูนคร จังหวัดนครพนม จัดเป็นกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม แต่เดิมมีการจัดการท่องเที่ยวทั้งในลักษณะของโฮมสเตย์และการจัดการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมตามช่วงเวลาของงานบุญประเพณีประจำปี ที่จัดเป็นงานยิ่งใหญ่ แต่ภายหลังการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้หยุดดำเนินการ แต่ทางภาครัฐ คือสภากาชาดอำเภอเรณูนคร และเทศบาลอำเภอเรณูนคร ยังคงเล็งเห็นความสำคัญของการพ้อนผู้ไทยเรณูนคร อาหารพื้นถิ่นอยู่ จึงให้การสนับสนุนและปรับเป็นการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และดำเนินการตามช่วงเวลาของงานบุญประเพณีที่จัดเป็นงานใหญ่ เช่นงานบูชาพระธาตุเรณูนคร งานสงกรานต์ งานไหว้ศาลเจ้าปู่ปลา งานผู้ไทโลก งานผู้ไทรำลึก เน้นการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อดำรงและสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นดึงดูดให้คนเข้ามาท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน พ้อนผู้ไทจึงเข้ามามีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการจัดกิจกรรมต่างๆ

ภาพประกอบ 12 กระบวนท่าพ้อนผู้ไทยเรณูนคร จังหวัดนครพนม แบบดั้งเดิม

ก่อนปี พ.ศ. 2498 การพ้อนผู้ไท เป็นการหยิบบั๊มทำทางที่ได้พบเจอมาปรับเปลี่ยน เพื่ออวดในการพ้อนของชุมชน เช่นการยกเท้ายกมือ วาดมือ ตามจังหวะ ไม่มีเกณฑ์ตายตัวในการเรียบเรียงท่า และในปี 2498 ได้มีการเรียบเรียงท่าพ้อนผู้ไทยเรณูนคร 5 ท่า เพื่อพ้อนถวายหน้าพระที่นั่ง แต่ยังไม่มีกำหนดชื่อท่า และปี 2499 ได้มีการทำพ้อนทั้งหมด 9 ท่า มีการปรับท่าพ้อน และกำหนดชื่อท่า หลังจากนั้นการมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนเพิ่มลดท่า เป็น 12 ท่า เพิ่มขึ้นเป็น 16 ท่า เพิ่มขึ้นเป็น 22 ท่า มีการพ้อนคู่ แต่ปัจจุบัน มีเพียง 16 ท่า แต่เพิ่มการพ้อนเดี่ยวอีก 8 ท่า สำหรับชาย

ภาพประกอบ 13 ส่วนหนึ่งของกระบวนการทำพ็อนผู้ไทยเรณู จังหวัดนครพนม แบบปรับปรุงใหม่

จัดให้มีรูปแบบแถวตอนสลับพื้นปลา แถววงกลม แถวหน้ากระดาน มีการกำหนดจุดเข้าออก มีการโชว์พ็อนคู่ตามจำนวนเวลาแสดง มีโชว์รำเดี่ยวชายตามจำนวนคู่ที่โชว์ ดนตรีก่อนมีเฉพาะ พังฮาด และกลองตุ้ม ปัจจุบันเครื่องดนตรีบรรเลงพื้นเมืองผู้ไทยดั้งเดิมประกอบด้วยพังฮาด กลองตุ้ม กลองหาง ซ้องโหม่ง ฉาบบรรเลง ด้วยลายผู้ไทยเรณูนครส่วนเครื่องแต่งกายแยกส่วนชายหญิง เดิมชายเสื้อสีครามแขนสั้น กางเกงขาก๊วยเอาผ้าขาวม้ามัดทับเสื้อที่เอวอีกครั้งหนึ่ง ปัจจุบันเสื้อ โทเรสีน้ำเงินผ่าหน้า คอตั้งหรือคอจีนขลิบด้วยผ้าโทเรสีแดง จากคอเสื้อตลอดมาถึงสาบเสื้อด้านนอกยาวจนสุดชายเสื้อติดกระดุมสีขาวเรียงลงมาห้าเม็ด ใช้ผ้าโทเรสีแดงขลิบที่ขอบกระเป๋าสีเสื้อทั้งสามใบ ปล่อยชายเสื้อไว้ข้างนอกทับขอบกางเกง กางเกงนุ่งกางเกงขาก๊วยตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงิน มีความยาวครึ่งหน้าแข้งใช้ฝ้ายหรือไหมทอ เป็นผืนผ้าด้วยลวดลายขีดสีแดงผืนยาวมัดทับเสื้อไว้ที่เอว

หญิง สวมเสื้อแขนยาวตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงินผ่าหน้า คอตั้งหรือคอจีนขลิบด้วยผ้าโทเรสีแดง จากคอเสื้อยาวลงมาจนสุด

ชาย เสื้อติดกระดุมสีน้ำเงิน เป็นคู่เรียงยาวลงมาเจ็ดคู่ ใช้ผ้าโทเรสีแดงเย็บทับที่ปลายแขนทั้งสองข้าง ผ้าถุงตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงินยาวปิดข้อเท้า ทับชายเสื้อไว้ข้างใน ใช้ผ้าโทเรสีแดงสอดด้วยผ้าแข็งเย็บเป็นสายยาวๆ ไว้คาดเอว สไบใช้ไหมพรมสีขาวถักเป็นลวดลายต่างๆ ผืนยาวมีครุยมาทำเป็นสไบพาดไว้บนหัวไหล่ซ้ายปล่อยชายยาวไว้ข้างหน้าและข้างหลัง ติดดอกไม้สีแดงหนึ่งดอกไว้บนสไบที่อกด้านซ้าย เครื่องประดับสวมสร้อยคอเงิน ตุ้มหูเงิน กำไลข้อมือเงินทั้งสองข้าง ทรงผมเกล้ามวยต่ำไว้ด้านหลัง ติดดอกไม้วีที่มวยผมข้างซ้ายหนึ่ง จากการพ็อนเพื่อบูชาพระธาตุเรณู

การพ็อนผู้ไทยซึ่งแต่เดิมเป็นการพ็อนที่อิสระตามแบบฉบับของการพ็อนพื้นบ้าน การออกท่า จัดกระบวนการทำมิได้มีรูปแบบจำเพาะ ที่ผู้พ็อนจะต้องปฏิบัติเหมือนๆ กัน การออกท่าพ็อนจะเป็นไปตามความคิด จินตนาการของผู้พ็อน ความต่อเนื่องของท่าพ็อน การเคลื่อนไหวของร่างกายประกอบกับจังหวะของดนตรีประกอบการพ็อน การออกท่าพ็อนของชาวผู้ไทย มิได้เป็นการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อความสวยงามหรือเพื่อบันเทิงเชิงระดมเท่านั้น แต่ยังมียุทธศาสตร์สำคัญทางการสื่อสารความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ด้วยการเคลื่อนไหว การเน้น การผ่อน การใช้ภาษาท่าทางต่างๆ ต่อมาเมื่อเริ่มมีการนำเอาท่าพ็อนเดิมของกลุ่มตนเอง มารื้อฟื้น ปรับเปลี่ยน ปรับปรุง จัดรูปแบบกระบวนการพ็อนขึ้นใหม่ หรือได้มีการนำท่าพ็อนจากที่ต่างๆ ภายนอกชุมชนของตนเองมาประยุกต์ร่วมด้วย เพื่อให้เป็นไปตามเจตนาของชุมชนที่จะนำเอาศิลปวัฒนธรรมมาใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอด

ระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้เสน่ห์ในความเป็นพอนพื้นบ้านค่อยๆ หายไป แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของพอนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการพอนแบบดั้งเดิมเป็นรากฐานทางความคิดอยู่ จึงทำให้ถึงแม้รูปแบบการพอนจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นใด การพอนผู้ไทยของแต่ละกลุ่มก็ยังส่อเค้าให้เห็นเอกลักษณ์แบบเดิมให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันยังมีกลุ่มชนที่มีศิลปวัฒนธรรม และการสืบสานประเพณีอีกมากมายในภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนญ้อ โย้ย แสก ไล่ ที่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่ชัดเจน แต่ในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกลุ่มชนเหล่านี้ ซึ่งควรทำการศึกษาและจัดเก็บเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาทางมานุษยศิลป์ต่อไป

การทำการวิจัยที่จะต้องเข้าไปใช้ชีวิตกับชุมชนนั้น ควรทำการศึกษาในส่วนของคุณลักษณะพื้นฐานของชุมชน ทั้งด้านประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนข้อห้ามต่างๆ ของชุมชน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน รวมทั้งเพื่อมิให้เกิดการดูหมิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ฉะนั้นควรทำการศึกษาข้อมูลต่างๆ ให้เข้าใจ เพื่อจะได้ไม่ประสบกับปัญหาในการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. รายงานประจำปี 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551.
- จิราภรณ์ วุฒิพันธ์. พอนผู้ไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2535.
- พจมาลย์ สมรรถบุตร. การพอนผู้ไทยในเรณูนคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- รัตติยา โกมินทรชาติ. การพอนของชาวภูไท : กรณีศึกษาหมู่บ้านวาริชภูมิ อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สุภาพร คำยุธา. การพอนของชาวผู้ไทย กรณีศึกษาบ้านโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริวรรต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. นาฏศิลป์ปริวรรตที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แนวทางการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลเพื่อการวางแผนมหาดไทย ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2541. กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, 2541.

